کۆمەڵگەی مەدەنی یان کۆمەڵگەی ئینسانی؟.. حەمید تەقوایی.. وەرگێڕانی کاوە عومەر

چ چۆرەکۆمەڵگەیەک وەبەچ تایبەتمەندیەک دەتوانێت وەڵامی ئەو کیشانە بداتەوە کە بەرۆکی بە ئینسانەکان گرتوە ؟هەندێک پێیان وایە گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی مەدەنی و بەدەست هێنانی بە بەیاننامەی مافی مر□ق ب□سە بۆ ئەم کارە.دیموکراسیە ڕۆژئاوایەکان سەرباری کەموکوڕتیەک کە هەیانە بە نمونەی کۆمەڵگەی دڵخوازیان دەهێننەوە.هەندیکیش لەناویاندا کۆمۆنیزمی کرێکاری بۆچارەسەری ئەو کێشەیە چارەیەکی تر پێشکەش دەکات،کۆمەڵگەی ئینسانیە کۆمەڵگەیەک کە تێیدا چەوسانەوەی ئینسان لە لایەن ئینسانەوە هەڵدەوەشێتەوەو یەکسانی نیوان ئینسانەکان نەک هەر لەڕوی یاساییەوە بەڵکو بەکردەوە و لە رووی ئابوریشەوە مەیسەر دەبێت.ئەوانە خوازیاری کۆمەڵگەی سۆسیالیستیشن،هەر لەم بارەیەوە گفتوگۆکەمان لەگەڵ حەمید تەقوایی دەست پیدەکەین.

خەلیل کەیوان:ڕەخنە لە کۆمەڵگەی مەدەنی بابەت وباسێکی کۆنە.لە سەدەی نۆزدەهەمدا ڕەوتێک لە سۆسیالیستەکان دەستیان بۆ ڕەخنەگرتن لە کۆمەڵگەی مەدەنی بردوەو خوازیاری لەوە باشتر بون.مارکس لە تێزەکانی فیورباخدا دەڵیت “دیدگای ماتریالیزمی کۆن کۆمەڵگەی مەدەنییە”.ئێوەش لە نوسین وقسەوباسەکانتاندا چەندین جار باسی هەمان بابەتتان کردوە پیداگریت لەسەر کۆمەڵگەی ئینسانی و حکومەتی ئینسانی کردوەتەوە.بۆچی کۆمەڵگەی ئینسانی؟

حەمید تەقوایی:کۆمەڵگەی مەدەنی ئینسانی نیە.بەو مانایەی کە شوناسی ئینسانی شتێکی کۆمەڵایەتیە و کۆمەڵگەی چینایەتی لەگەڵ ئەم شوناسەدا ناکۆکە.

ئینسانەکان نەک تەنها لەلایەنی پەیوەندی و بۆنەکان و زمان و کەلتورو بیرکردنەوە و بەگشتی لە ڕوی زهنی و دەروونییەوە بەڵکو تەنانەت لە ڕوی بایۆلۆجیشەوە زادەی کۆمەڵگەن.ئینسان بەبێ کۆمەڵگە ئینسان نیە.ئێمە ئەگەر بەکۆمەڵایەتی نەژیابای□ن

نە مێشکمان بەو ئاستە کامڵ دەبوو و نە توانای قسەکردنمان دەبوو و نە ئەگەری بون و مانەوەمان هەبوو ل□ بنەڕەتدا.مانەوەی ئینسان منەتباری بەکۆمەڵایەتی ژیانەکەیەتی.ئەگەر بەشتێک ڕازی ببین وەک

خودی ئینسان، ئەم خودە کۆڵا ی□ تی□ یە.

کۆمەڵگەی مەدەنی لەدژی ئەم خودە ئینسانیە ڕادەوستێت بەهۆی ئەوەی کە شناسی چینا یەتی ئینسانەکان دەکاتە بنچینە.لە کۆمەڵگ□ یەکدا کە بەسەر چینەکاندا دابەشکراوە نایەکسانی کارێکی بەدامەزراوەی کراوە.و ئەم نایەکسانیە دەبێتە هۆکارێک کە شوناس گەڵێک جگە لە شوناسی کۆمەڵایی□تی ئینسانەکان بەرجەستە ببێتەوە و ببێتە پیوەر.شوناسە دروستکراوەکانی وەک شوناسی میللی و شوناسی ئاینی،شوناسی قەومی و ڕەگەزی وتەنانەت جێندەری ،هەڵاواردن کە لەنیوان ژنان وپیاواندا کەلە هەموو کۆمەڵگاکاندا بونی هەیە.هەڵاوادنێکی ڕەگەزی کە هەر ئەمڕۆ لە کۆمەڵگ□ یەکی وەک ئەمەریکا لەنیوان سپی پێستەکان وسپی پێست وهەموو پێست ڕەنگینەکانی تردا هاوار دەکات، یا هەڵاواردنی نەتەوەی و ئاینی کە بەتایبەتی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کارساتی خولقاندوە، ئەمانە هەموی دەرهاویشتەی کۆمەڵگەی مەدەنیە.

ئەگەرچی کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕوی حقوقیەوە مافی هاوڵاتی بونی یەکسانی بەڕەسمی دەناسێت بەلام لە ڕوی کۆمەڵایی□تی وئابوری و بەشێوەی واقێعی و کردەیی یەکسانی ئینسانەکان پێشێل دەکات و ئەمەش دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە تایبەت مەدنی وشوناسی کۆمەڵایی□تی ئینسانەکان،شوناسی جیهانداگری ئینسانی،لەناوببرێت، ئیوە ئەمە لە کردەوەدا لە سیاسەت و لە ئابوری و کەلتور و ڕەوشتەکان و لە ئاین و ناسیو□نالیزمی دەسەڵاتدار لە کۆمەڵگەی چینایەتیدا بە ئاشکرا دەبینیت.لەهەموو ئەم لایەنانەوە تاک وەک بونەوەریکی یەکسان لەگەڵ ئەوانی تردا بە شوناس و پێوستیەکان و ئاواتی یەکسان و جیهان داگری بە ڕەسمی ناناسرێت.ئینسانەکان لە کۆڵگەی مەدەنیدا پیش هەموو شتیک بەسەر چینە جیاوازەکاندا دابەش دەکرێن و دواتر بۆ ئاین ومیللەت و نەتەوە و ڕەگەزی جیاواز،هەموو ئەمانەش سەرچاوەی جۆرەها زوڵم و هەڵاواردنن لە کۆمەڵگەی مەدەنیدا.لەم □و□یە کە مارکس دەڵێت ئەبێت لە کۆمەڵگەی مەدەنی زیاتر بڕۆیت و بگەیت بە کۆمەڵگەی ئینسانی.کورتەی باسەکە ئەوەیە کە خودی چینایەتی بونی کۆمەڵگەی مەدەنی دەبێتە هۆکار بۆ ئەوەی کەکۆمەڵگەیەکی ئینسانی نەبیت.

ئەو کۆمەڵگەیەی کە دەمانەوێت کۆمەڵگەیەکە کە چینەکان لەناوچون و ئەمەش پێویستی هەڵوەسانەوەی هەرجۆرە ستەم و چەوسانەوەیەکی ئابوریە.ئێمە کویلایەتی کرێ و خاوەندارێتی تایبەت بەسەر هۆیەکانی بەرهەمهێنانندا هەڵدەوەشێنینەوەو ڕژێمی ئابوری بەدەوری دابینکردنی پێوستیەکانی هەموو هاوڵاتیاندا ڕێکدەخەین و ئەمە بنەمای کۆمەڵگەی

ئینسانی جێگە سەرنجی ئەمەیە.واتە کۆمەڵگەیەکی سۆسیالیستی. خۆی وشەی سۆسیالیزم دەلالەتێکی لەسەر ڕەسەنایەتی کۆمەڵگە تێدایە.ڕەسەنایەتی کۆمەڵگە بەو مانایەی کە شوناسی کۆمەڵاتی و جیهانداگری ئینسانەکان پێوانەیە نەک شوناسی میللی و ئاینی و نەتەوەی کە بەسەریاندا دابڕیون .کۆمەڵگەی ئینسانی ناتوانێت جگەلە کۆمەڵگە سۆسیالیستی مانایەکی تری هەبێت.

خەلیل کەیوان:وادیارە ئەمە ڕاستیەکەیە.کۆمەڵگەی ئینسانی هەمان کۆمەڵگەی سۆسیالیستیە. بەڵام ئەمە بەرهەڵستکارانێکی لە ناو چەپ و کۆمۆنیستەکان و تەنانەت لەناو کۆمۆنیزمی کرێکاریشدا هەیە.چەپەکان دەڵێن”کۆمۆنیزم ڕێبازو مەرجی ڕزگاری پرۆلیتاریایە”” نەگەیشتن بە کۆمەڵگەی ئینسانی بەو شێوەی کە ئەوە دەیڵێن. بە بەشێک لە کۆمۆنیزمی کرێکاری کە مەنسور حکمەتیش سەرچاوەیانە ئەمە بیرۆکەیەکی تەواونیە،مەنسور حیکمەت باسی ئەوە دەکات کە ‘بناغەی سۆسیالیزم ئینسانە”.لە قسەوباسێکیدا لە ستۆکهۆڵم تەنانەت دەڵێت:زنجیری هەر ئینسانێکی ڕاستگۆ بکەیتەوە بەلشەفێکێک-سۆسیالیستێک-کی توندڕەوی لە دێتەدەرەوە. بەڵام کاتێک تۆ تەئکید دەکەیتەوە کە کۆمۆنیزمی کرێکاری خەبات دەکات بۆ کۆمەڵگەیەکی ئینسانی وحکومەتی ئینسانی،لەگەڵ تۆدا هاوڕا نین. بۆچی؟بۆچی ئەوانە بۆچونێکی تریان هەیە؟

حەمید تەقوایی:بەهۆی ئەوەی کە لە سەدەی ڕابردودا جۆرە چەپێک بویە ئەڵقەی بنەڕەتی کۆمۆنیزم کە بەجیاوازی نیوان کۆمۆنیزم وئینسانیەت ڕازی بوو.چەپێک کەلە ڕاستیدا تێگەیشتنێکی هەڵەی لە چینایەتی بونی کۆمەڵگە هەبوو.ئەوە ڕاستە کۆمۆنیزم ڕێبازی ڕزگاری چینی کرێکارە بەڵام ڕزگاری چینی کرێکار بەستراوەتەوە بەڕزگاری هەموو ئینسانەکانەوە. ناوەرکی مارکسیزم ئەم باوەڕەیە کە چینی کرێکار بەبێ ڕزگارکردنی هەموو کۆمەڵگە ناتوانێت کە ئازاد بێت،ئازادی چینی کرێکار لە گرەوی لەناوبردنی پێگەی چینایەتی خۆی و هەموو تاکەکانی کۆمەڵگەدایە.لە بۆچونی سیاسی و لە پراکتیکی خەباتکارانەی کۆمۆنیستەکاندا ئەبێت بتوانن بەشی زۆری ئەو خەڵکەی کە بەرژەوەندیەکی ڕاستەوخۆیان لە دەسەڵاتی سەرمایەداریدا نیە لەگەڵ خۆیاندا هاوڕابکەن.ئیوە ئەبێت ئاسۆیەک لە بەردەم کۆمەڵگەدا دانین کە تیدا نەک تەنها ستەم وکۆیلایەتی کرێ بەڵکو هەموو جۆرە هەڵاواردنێک لەناو دەچێت.هەموو جۆرە نایەکسانیەک لەناودەچێت.نایەکسانیە میللی وئاینی و ڕەگەزی و قەومی جەندەری وهیتر وهیتر کە هەر ئێستا لە هەموو جێگایەکی دونیا و بەتایبەتیش

لە کۆمەڵگەی ئێراندا بێداد دەکات.چینی کرێکار ئاڵای لەناوبردنی کۆمەڵگەی چینایەتی بەرز دەکاتەوە وهەموان لەم کارەدا سودمەندن .هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵگەی چینایەتی واتە لەناوبردنی هەموو ئەو جیاکاری ونایەکسانیانەی کە دەرهاویشتەی کۆمەڵگەی چینایەتی وپێوستن بۆمانەوەی ئەو.

لەسەر ئەم بنەمایە ئەبێت بڵێین ڕزگاری چینی کرێکار واتە ڕزگاری کۆمەڵگە.و ئەمە بنەمای سۆسیالیزمە کە ڕایدەگەیەنێت لەگەڵ ڕزگاری چینی کرێکاردا مێژوی نوێی واقێعی کۆمەڵگە دەست پێدەکات.بەو مانایەی کە ئینسانەکان لە کۆت وبەندی هەتا ئێستای کۆمەڵگەی چینایەتی ڕگار دەبێت و وەک مارکس دەڵێت"کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی یان ئینسانیەتی کۆمەڵایەتی بوەوە"جێبەجێ دەبێت.کۆڵگەی چینایەتی بناغەی لەخۆنامۆبونی ئینسانەکانە.ئینسان گەلێک لەبەر ئەوەی کە شوناسی کۆمەڵایەتیان لەناوچوە و یەکسانی و بەرانبەری لەگەڵ ئەوانی تردا نابینن لە پرۆسەی بەرهەمهێنان ولە هەموو کۆمەڵگە و لە پەیوەندیەکان وکارو کاردانەوەی کۆمەڵایەتیدا خۆیان بەنامۆ دەبینن.هەر لێرەوەەیە کەئاین دێتە ناوەوە.ئەبێت بەڵێنی بەهەشت لە دونیایەکی تردا بە ئینسانەکان بدەیت بۆئەوەی بە دۆزەخی ئەم دونیایە ڕازی ببن.بنەماو جەوهەرو ڕیشەی ئەم دۆزەخە دا بەشکردنی ئینسانەکانە بەسەر چینەکاندا.

چینی کرێکار داوای ئەوەناکات کە هەموان دەبێت ببنە کرێکار،خواستی ئەوەیە کە هیچ چینێک بونی نەبێت.چینی کرێکار بەلەناوبردنی سەرمایەداری لە ڕاستیدا بونی چینایەتی خۆشی لەناودەبات.

بەڵام بەداخەوە لەناو زۆرێک لە کۆمۆنیستەکان و یان بانگەشەکارانی کۆمۆنیزم لە سەدەی ڕابردودا ەم ڕوانینە دروست بوو کە هیستاش لەناو هەندێک لە هێزە چەپەکاندا بونی هەیە کە کرێکاری یان پڕۆلیتاری بونی سۆسیالیزم و کۆمۆنیسزم لەگەڵ ئینسانی بوندا بەناکۆک دەبینن.مەیلێک کە پەیوەندی بەنبەریەک وئۆرگانیکی نێوان خەبات لە پێناو ڕزگاری چین وخەبات لەپێناو رزگاری هەموو کۆمەڵگەدا نەبینێت و هەر بەوهۆیەوەیە کە ناوەرکی ئینسانی سۆسیالیزمی قبوڵ ناکات..لەکاتێکدا کە بنەمای کۆمۆنیزم ومارکسیزم هەر ئەمەیە.جەوهەری ڕزگاری بەخشی مارکسیزم و کۆمۆنیزم وئەوەیە کە ئەیەوێت هەموو مرۆڤایەتی ڕزگاربکات.

هەر ئەو بارودۆخەی ئەمڕۆ لەبەرچاو بگریت.یەکێک لە گرنگترین ئەو کێشانەی کە مرۆڤایەتی ئەمڕۆ لەگەڵ بەرەوڕوە پیسبونی ژینگە و مەترسی لەناوچونی گۆی زەویە.وەڵامی ئەمە سۆسیالیستەکان هەیانە.تەنانەت بیرمەندانی واقیع بینی بۆرژوازیش دان بەو ڕاستیەدا دەنێن کە سۆسیالیزم دەتوانێت ڕیگەچارەی لەناوچونی گۆی

زەوی بێت.تەنانەت کەسانێکی وەک ئاغای بیل گیتس بەئاشکرا ئەوەی ڕاگەیاندوەو ئەوکاتە کەسانێک کە خۆیان بە سۆسیالیست و کۆمۆنیست ناودەبەن و ڕزگاری ئینسان شتێکی پەیوەندیدار بەخۆیانەوە نازانن.جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە کە تەنانەت ئەگەر کەسێک باوەڕی بەوەیە کە تەنها ئەبێت چینی کرێکار ئازاد بکەیت ئەبێت ئەو ڕاستیە ببینێت کە چینی کرێکار بەبێ ئازادی هەموو کۆمەڵگە،ئەوەی کە ئەمڕۆ بە لەسەدا نەوەدو نۆکان ناویان دەبەن ئازاد نەبن و ئەمە مانای ئەوەیە کە چینی کرێکار خەبات بۆ ڕزگاری مر□قایەتی دەکات.
ئەوە کە کۆمەڵگەی سۆسیالیستی وکۆمەڵگەیەکی ئینسانیە و شۆڕشی سۆسیالیستی شۆڕشێکی ئینسانیە نیشاندەری قوڵی ڕادیکالیزمی سۆسیالیزمە.لە ڕوانگەی منەوە سۆشیالیزم وئینسانیەت بەتەواوەتی هاوواتان.بەتایبەتی ئەمڕۆ ئەگەر کەسێک قسەلە ئۆمانیزم و ئینسانگەرایی دەکات ناچارە کە سۆسیالیست بێت.هیچ ئۆمانیستێکی جدی ناتوانێت باوەڕی بەوە هەبێت کە لە سەرمایەداریدا ئەتوانێت بە ئامانجی خۆی بگات. وەک ڕۆژ ڕونە کە ئەبێت سەرمایەداری تێک بشکێنیت،ئەبێت سەرمایەداران لە دەسەڵات بهێنیتە خوارەوە تا بتوانیت ئۆمانیزم بەمانای واقیعی وشەکە واتە ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری ئینسان مەیسەر ببێت.

خەلیل کەیوان:بەل□ بەرچاوگرتنی بارودۆخی وڵاتی ئێران کە حکومەتێکی سەدەکانی ناوەڕاست تێیدا باڵادەستە خودی عەمەلی کردنەوەی بەیاننامەی مافی مر□ق و گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی مەدەنی ب□□□و□پیس چون نیە؟وەهەر بەو دەلیلە بەرگری کردن کۆمەڵگەی مەدەنی نا بێت ئەرک وئامانجی دەستبەجێ بێت؟

حەمید تەقوایی:ئاشکرایە کە کۆماری ئیسلامی حکومەتێکی سەدەکانی ناوەڕاستی کە پشت بەستوە بەدەسەڵاتی ئیسلام و هەموو بنەماکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لەناوبردوە.بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە کە ئایا ئەبێت ئێمە بەکۆمەڵگەی مەدەنی ڕازی ببین؟ئامانج و ئاسۆی ئازادی ویەکسانی واقیعی بخەینە لاوە و بەکۆمەڵگەی چینایەتی و کۆیلایەتی کرێ وڕازی ببین بەو هەموو جیاکاری و کارەساتەی کە ئەو هۆکارەکەیەتی؟ بەدڵنیا ییەوە کۆمەڵگەی مەدەنی لە دۆزەخێک کە کۆماری ئیسلامی خولقاندویەتی پێشکەوتوترە بەڵام بە راونینی من ئەوە ڕێگای رزگاری کۆمەڵگە نیە.ڕێک هەر ل□ بەر ئەوەی کە کۆماری ئیسلامی دڕندەترین و خراپترین جۆری حکومەتی بۆرژوازی نوێنەرایەتی دەکات ئەبێت بە واڵاترین و ماکزیماڵیستی ترین ئامانجەکانەوە بچینە جەنگیەوە.لەهەمانکاتدا کۆماری ئیسلامی ل□ بەرانبەری خۆیدا کۆمەڵێک

بزوتنەوەی شکۆ پێداوە کە داوای پێشکەوتوترین و ئینسانی ترین پەیوەندین. بۆنمونە لە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ دەسەڵاتی ئایندا تەنها داوای سیکۆلاریزم بەس نیە. خەڵک داوای پێچانەوەی دەزگاو دوکانی ئاینن لە ژیانی کۆمەڵایەتی خۆیاندا، لە دەستیوەردان لەژیان و پەیوەندیە کەسی و تایبەتیەکانی خۆیان و لە کەلتور و ئەخلاقیاتدان. ئەمڕۆ ئاین تەنانەت لە کۆمەڵگەیەکدا کە خۆی بەسکۆلار دەزانێت، لە زۆر لایەنەوە هێناوەتە پیشەوە. کێشمەکێش و جیاوازیەکان و شەڕە ئاینیەکان و بەگشتی فەلسفەیەک کە شوناسی ئینسانی بەرجەستە دەکات لە سیاسەتی وڵاتانی ڕۆژئاوادا جێگای بەرجەستەی پەیداکردوە. لەکاتێکدا کە زیاتر لە چل ساڵە حکومەتی ئیسلامی بوتە هۆکاری ئەوەی کە خەڵک پەیبەرن بە بنەمای کۆنەپەرستی و دژی مرۆڤانەی ئاین و داوای ڕاماڵینی ئاین بن لە هەموو لایەنەکانی ژیانیاندا.

خاڵێکی تر ئەوەیە کە تەنانەت ئەگەر بە کۆمەڵگەی مەدەنیش ڕازی ببین، ئێران لەگەڵ هەبونی دەسەڵاتی سەرمایەداریدا هیچ کاتێک وەک کۆمەڵگە ڕۆژئاواییەکانی لێنایەت. لە شۆڕشی مەشروتەوە تا ئەمڕۆ خواستی کۆمەڵگەی مەدەنی باسکراوە بەڵام هیچ کاتێک بەئەنجام نەگەیشتوە و دیکتاتۆر دوای دیکتاتۆرمان هەبوە. هۆکار چیە؟هۆکاری ئەم کارە دەگەڕیتەوە بۆ پێداویستی قازانج هێنەری سەرمایە لە کۆمەڵگە دواکەوتوەکان لە ڕوی تەکنەلۆجی بەرهەمهێنانەوە. لە بارودۆخێکی وەهادا کۆمەڵگەی سەرمایەداری بە ئەوەی کە بتوانێت لە بازاڕی جیهانیدا بەربەرەکانێ بکات ئەبێت نزم بونی ئاستی تەکنەلۆجی وبەرهەمهێنەری کار بەسەپاندنی کۆیلایەتی ترین بارودۆخ بەسەر چینی کرێکاردا قەرەبوو بکاتەوە. ئەبێت قایش لەگەردنی کرێکاران توندبکات و بەو ئامانجە ئەبێت هەموو کۆمەڵگە داپۆشێت. لەو لایەنەوە پێویستی بە دیکتاتۆریەت و لەناوبردنی سەرەتایی ترین مافی خەڵکە. بەلەبەرچاو گرتنی ئەو بارودۆخە سەرمایەداری لە کۆمەڵگەیەکی وەکو ئێراندا ناتوانێت کۆمەڵگەی مەدەنی بەمایەک کە لە ئەوروپای ڕۆژئاوا دەبینین پێک بخات.

لەکۆتایدا بەڵگەی سەهەمی من ئەوەیە کە ئەمڕۆ لە خودی ڕۆژئاواشدا بنەماکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لەلایەن دەوڵەتەکانەوە براوەتە ژێر پرسیار. لە فەلسەفەی باوو باڵادەست لە ڕۆژئاوادا کە بە پۆست مۆدێرنیزم ناسراوە. بنەماکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لەناو دەبرێت . کۆمەڵگەی مەدەنی بەوشێوەیەی کە بۆرژوازی لاوی ڕۆژئاوا لە سەدەی حەڤدەو هەژدەدا مژدەدەری بون، ئەو بنەمایە بوو کە هاوڵاتیان سەربەخۆ لە ئاین ونەتەوەو میللەت یەکسانن. لەڕوی ماف ویاسای هاوڵاتی یەکسان مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا. جگەلە جیاوازی چینایەتی جیاوازی تری، لانی کەم بەشێوەی یاسایی و لە فەلسەفە و جیهان بینی

کۆمەڵایەتی بۆرژوازی، بەڕەسمی ناناسرێت. بەڵام ئەمڕۆ بەردەوامی هەمان جیاکاری و دەسەڵاتی چینایەتیە، بۆرژوازی ناچار کردوە کە دوبارە پەنابباتەوە بۆ شوناسی نەتەوەیی و ئاینی ڕەگەزی. جۆرە تیئۆرییەکی مۆزائیکی لە کۆمەڵگاکان بخاتە ڕوو. بەجۆرێک کە گوایە هەر کەس لەسەر بنەمای پێگەی میللی وئاینی وقەومی وجێندەریەکەی مافی جیاوازی هەیە. گوایە هەموو شتێک ڕێژەییە. لەسەر ئەم بنەمایەیە کە "خەڵکی مسوڵمانی ئێران" بە شایستەی کۆماری ئیسلامی دەزانن. و لەو باو□□دان نابێت هیچ داوەریەکت لەبارەی کەلتوری ئیسلامیەوە هەبێت چونکە بەبڕوای ئەوان پیوانە یەک نیە بۆ هەڵسەنگاندن. لە دیدگای پۆست مۆدێرنیتیدا هەموو شتێک ڕێژەییە. گفتوگۆی شارستانیەتەکان ل□ □ر□وە هاتوە. کۆنەپەرستی دژی ئینسانی لە دەسەڵاتدار بەسەر ئێراندا : بە شارستانیەتیک"دەزانن کە بەلایەنی زۆرەوە ئەبێت گفتوگۆی لەگەڵدا بکرێت! لەکاتێکدا کاتێک لە خەڵکی ئێران خۆیان دەپرسیت هەموو نەفرەت لە حکومەتی ئیسلامی دەکەن و خوازیاری پێشکەوتوترین پەیوەندی و پیوانەی ئەخلاق و کەلتوری ک□مەڵایەتین.

ئەمڕۆ تەنانەت لە خودی وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاواو ئەمریکا بنەماکانی کۆمەڵگەی مەدەنی واتا مافی یەکسانی هاوڵاتی بوون لەبارەی ژنان، ڕەش پێستەکان، پەنابەران، تەنانەت پاش بونە هاوڵاتی و چەند ساڵ ژیان کردن لەو کۆمەڵگایانە- بەکردەوەو تەنانەت لە بابەت گەلێکدا بە ڕەسمی و یاسای لەناو چوەو پیشێل کراوە.

کەوایە بەو شێوەیە نیە کە کۆمەڵگەی مەدەنی وەفادار ماوەتەوە بەرانبەر بە بیرۆکە شۆشگێڕانەکەی سەدەی هەژدەهەم. بەتەواوەتی پاشەکشەی کردوە. لایەنێکی تری پرسیارەکەتان ئەوەش بوو کە ئایا مافی مرۆڤ بەس نیە؟ بەڕای من لەبارەی ئێرانیشەوە بە هیچ شیوەیەک کافی نیە. لێرەدا تەنها ئاماژە بە دوو خاڵ دەکەم لە بەیان نامه□ی مافی مرۆڤدا هەڵوەشاندنەوەی سزای لە سێدارەدان باس نەکراوە و سکۆلاریزم یان جیای ئاین لە دەوڵەتیش بە ڕەسمی نەناسراوە. واتە پێوەرەکانی مافی مرۆڤ وەڵام بە دوو کیشەی بنەڕەتی کۆمەڵگەی ئێران ناداتەوە. بەڵام جیا لەمانەش ئەوەی کە مافی مرۆڤ بۆ ئیران وهەموو کۆمەڵگەکان بەنەگونجاو و ناعەمەلی دەکات ئەو مەسەلە بنەڕەتیەیە کە یەکسانی ئابوری و کۆمەڵایەتی ئینسانەکان هیچ جاگایەکی لە مافی مرۆڤدا نیە. تەنها یەک وشەش لە دژی چەوسانەوە و لە دژی کۆیلایەتی کرێ و لەدژی هەڵاوادنی چینایەتی لە ب□یاننامەی مافی مرۆڤدا نابینیت و لەم لایەنەوە مافی مرۆڤیش وەڵامی کێشەکانی خەڵکی ئێرانی کێشکراو بۆژێر هێڵی هەژاری نیە.

بەم هۆکارانە پەنابردن بۆ کۆمەڵگەی مەدەنی، مافی مرۆڤ، پەڕلەمان و

هتد نا توانێت تەنانەت ڕێگەچارەیەک بەێت لەبەرانبەر کیشە دژوارەکانی هەر ئەمڕۆ لە کۆمەڵگەی ئێران.

خەلیل کەیوان: بەم پناسەیەی تۆکردت سەرسومنانێک وپرسیارێکی گەورە دێتە پیشەوە. لە سەدەی ١٨وە تا ئەمڕۆ بانگەشەکارانی کۆمەڵگەی مەدەنی باسیان لەمافی هاوڵاتی بون کردوە. بەڵام ئەمڕۆ ئەبینین کە لە دیموکراسیە ڕۆژئاواییەکاندا کە لەبنەڕەتدا ئەبێت لەهەمان ڕێگاوە بەرەدەام بێت ئەم دیدگایە گۆڕاوە. ئەمە ئاگادارین کە لەگەڵ هەندێک لەپەنابەراندا بە یاسای جیاواز مامەڵە دەکەن. هەروەها کۆمەڵێک مافی کۆمەڵایەتیان لابردوە، لە خزمەتگوزاریە تەندروستی وپەروەردەیەکانیان کەم کردوەتەوە، تەمەنی خانەنیشینیان بەرزکردوەتەوە، مافی دایکانی تەنها یان وەرگرتوەتەوە وبەگشتی زۆرێک لە ئیمکاناتە خزمەتگوزاریەکانی کۆمەڵگەیان وەرگرتوەتەوە. لە ڕاستیدا بۆچی کۆمەڵگەیان پاشکشە پێکردوە؟ پرسیارە گەورەکە لەوەدایە. بۆچی بانگەشەکارانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە دیموکراسیە ڕۆژئاوادا بەو شێوەیە بەربونەتە گیانی کۆمەڵگەی مەدەنی؟

حەمید تەقوایی: بە وەڵامدانەوە بەو پرسیارە دەبیت لەڕەوە دەست پێبکەین کە مەدەنیەت وکۆمەڵگەی مەدەنی ئاڵای بۆرژوازی تازە پێگەیشتوی ئەوروپا بوو لەبەرانبەر کۆمەڵگەی داخراوی سەدە ناوەڕاستیەکاندا بوو. لەبەرانبەر کۆمەڵگەی خانەدان و کۆمەڵگەی فیئودالی. لەو سەردەمەدا ئامانج و ئاڵای مەدەنیەت و کۆمەڵگەی مەدەنی لەناوبردنی کۆمەڵگەی دیهاتی، هەڵکەندنی دیهات نیشینەکان لە زەویەکانیان و گلەربونەوە بەرەو شارەکان وەک هێزی کار فرۆشەکان، لە وتەیەکدا مانا دەدات بەجێگەکەی پەیوەندیە فیئودالیەکان بە پەیوەندیە کاپیتالیستیەکان. مەدەنیەت وەیان شاری بونی کۆمەڵگە پەیوەستی بە لەناوبردنی کۆمەڵگەی کۆنی سەدەکانی ناوەڕاست بوو کە بە دیهاتەکان بنیات نرابون. شۆڕشی گەورەی فەرەنسا ئەم ئاڵایەی بەرزکردوە و لەو سەردەمەدا خەڵک لە یاسایەکی تردا نەک وەکو خزمەتکار و کۆلوپەلی ماڵەکان و لۆردەکان وخانەدانەکان بەڵکو وەک شانیشینەکان و یان هاوڵاتیانی کۆمەڵگە بەڕەسمی ناسران.
ئەڵبەت ئەبێت سەرنج بدەینە ئەو خاڵە گرنگەش کە مافی مەدەنی لە ئاستێکدا کە ئەمڕۆ باسی لێدەکرێت لەو سەردەمەدا باسی لێ نەدەکرا. بۆ نمونە لە شۆڕشی گەورەی فەرەنسادا مافەکانی ژنان بەڕەسمی نەناسرابوو. یەکەم جار کە مافی دەنگدان خرابویە ڕوو ژنان لەو مافە بێ بەش بون. تەنانەت لەپەیوەند بە پیاوانیشەوە سەرەتا خاوەندارێتی مەرجی دەنگدان بوو. نەک تەنها کاندید بون بەڵکو

د نگدان و ه بزاردنیش م رج ک ی ئ و بوو ک ئ ب ت ت خاو نی مو کیکت بیت.وات کر کاران وز حم تک شانی شاری ل و ماف ب ب ش بون و یا ب نمون مافی پ یو ست ب خ شگوز رانی گشتی و ک ئ و ی ک ئ و ئاماژ تان پ دا ل ب شی ش ش کانی ب رژوازی ل س د ی ١٨دا باس ن کرابوو ب کو پ ب پ و ل ئ نجامی خ باتی کر کاران و ژناندا ب د ست هاتون. ب تا ب ت بزوتن و ی ک م نیستی و ک م نیست کان د وری چار نوس سازیان ه بوو ل ب د ست ه نانی ئ م ئ رک دا. ی ک ک ل ی ک مین ئ و و تان ی ک مافی ژنانیان ب   سمی ناسی ی ک تی س ف تی دوای ش شی ئ کت ب ر بوو.ز ر ک ل و ات   ژئاوایی کان پاش ش شی ئ کت ب ر-د ستب ج یا ب ئیلهام و رگرتن ل و یا ل ترسی "م ترسی سور"-و یان د یان سا پاش ئ و ش ش مافی د نگدانیان داب ژنان.و ات کانی ب ریتانیا سا ی ١٩١٨،ئ م ریکاسا ی ١٩٢٠،ف ر نسا ت نها ل د ی ی٤٠ی س د ی ابردودا و سویسرا ل د ی ی ٧٠دا ئ م ماف ی ب   سمی ناسی.
ل و لای ن و کات ک ب ت گ شتنی ئ مر و مافی م د نی،وات ی کسانی ه موو هاو تیان،مافی د نگدانی گشتی و یان خزم تگوزاری گشتی قس و باس د کر ت.
نابیت ئ و ل بیر بکریت ک ئ و ئا ای ت نان ت ل د ست ب رژوازی ش سگ ی س د ی ١٨ه مدا ن بوو، یک بزوتن و ی س سیالیستی بوو.و بزوتن و و خ باتی ژنان و کر کاران بوو ک ب ئیلهام ل ش شی ئ کت ب ر ئ و مافان ی ه نگاو ب ه نگاو ب س ر د و تاندا س پ ندرا.
ب ام ئ م   ن ک ت نها ئ م د ستک وتان ی بزوتن و ی کر کاری وس سیالیستی ب کو ت نان ت ئ یان و ت بن ماکانی ک م گ ی م د نی،مانای هاو اتی بون و بنچین ی ی ک هاو اتی و ی ک یاسا ل ناود ب ن،و ری د گرن و . ب چی ب و ش و ی ؟ل ب ر ئ و ی ک س رمای داری بازا ی ئازاد ه موو ک جیهانی خستو ت ژیر ک نتر ی خ ی و .ئیتر ل گ   ک م گ ی خان دان و فیئودالی و نیو فیئودال کاندا وب و نی ،تا بی و ت پ ر ب ئا ای شارنیشینی بدات وبازا کان بکات و بی و ت و رز ر کان بکات کر کار و پ یو ندی کانی س رمای داری ل ه موو د و ت کاندا دام زر ن ت.ئیستا ه موو و رز ر کان بون ت کر کاری کر و ل ه موو ج گای کدا ئ ستا پ یو ندی کانی س رمای داری پ ر ی گرتو .ل گ   د س اتدار تی س رمای داری ل س رتاس ری دونیای ئ م دا ئیتر یش ی ه موو ک ش کان و ن هام تی کانی دونیای ئ م س رمای داری وئیتر ب س رمای دار کان و د و ت کانیان پ وست ن بوو ک ب ناو ئا ای م د نی ت و ماف م د نی کان ت نان ت ب مانای س د ی ١٨ه می

وشەکە بەرزکەنەوە.چونکە خۆیان دەدرەنە دادگا و ئاماژەی پەنجەکان بەرەو نەزمی سەرمایەداری دەرۆشت.

خەلیل کەیوان:ئیوە باس لە شوناسی هاوبەشی ئینسانی دەکەن.بەڵام زۆرێک شوناسی چینایەتی،میللی،کەلتوری،جێندەری و نەژادی و هتد بەرجەستە دەکەنەوە.لەگەڵ ئەم شوناسە جۆراوجۆرانەدا چۆن دەکرێت کۆمەڵگەیەک کە شوناسی ئینسانی چارەنوس سازو بەرجەستەیە.عەمەلی بکرێتەوە؟کۆمەڵگەی ئینسانی جێگا مەبەستی ئێوە لە ڕوی کەلتوری،لەلایەنی سیاسیەوە و لەلایەنی ئابوریەوە چ تایبەت مەندیەکی هەیە؟

حەمید تەقوایی:پایەی کۆمەڵگەی ئینسانی هەمان لایەنی سەهەمە واتە تایبەتمەندی ئابوری.کلیلەکە لەوێدایە.تۆ ئەگەر چەوسانەوە لەناوبەریت،خاوەنداریەتی بەسەر هۆیەکانی بەرهەمهێناندا هەڵوەشێنیتەوە و بەڕێوەبردنی کارخانەکان و ناوەندەکانی بەرهەمهێنان بخەیتە بەردەستی هەموو کۆمەڵگە و ئابوری لەسەر بنەمای دابینکردنی پێویستی هەموو خەڵک،و نەک کۆکردنەوەی قازانج،ڕێکبخەیت ئەوکاتە بناغەکانی هەموو جۆرە هەڵاواردن وجیاکاری ونایەکسانیەک لەناوبردبێت و تەشوەت لە ڕیشەی هەرجۆرە جیاکاریەک دابێت.
ئاشکرایە کە رژێمی سەرمایەداری،هەرچەندیکیش مافی هاوڵاتیان لەبەرچاو بگرێت،لەسەر تەوەری قازانج هێنانەو لەسەر خۆشگوزەرانی هاوڵاتیان ڕێک نەخراوە و ئەمەش تەنانەت سەرمایەدارانیش نایشارنەوە.بەلایەنی زۆرەوە ئابوری بە مەبەستی قازانج بەوجۆرە پاساو ئەدەن کە چالاکی بە بەدەست هێنانی قازانج چەرخەکانی بەرهەم هێنان دەسوڕێنێت وکارو پیشە دروست دەکات و لەگەشەی سەرمایەدا هەموان سودمەند ئەبن.ئەمە ئەفسانەیەکە.نیزامی سەرمایەداری لەگەڵ تەنگژە بونیادیەبەردەوامەکانی و هەژاری وبێکاری وگرانی درێژخایەندا بەرەو ڕوە و بەردەوام.تەنانەت لە قۆناغە کورتەکانی ڕەونەقیشدا،قەڵەشتی چینایەتی و کەلێنی نێوان هەژاری وسەروەت بەردەوام قوڵتر دەبێتەوە.
کەوایە یەکەمین تایبەت مەندی کۆمەڵگەی ئینسانی ئەوەیە کە ئابوری لەسەر بنەمای وەڵامدانەوە بە پێوستیەکانی هەموو هاوڵاتیان ڕێکدەخرێت و ئەمەش ن=مەرجی لەناوبردنی چەوساندنەوەی ئینسانە لەلایەن ئینسانەوە.
لەلایەنی کەلتوریەوە کۆمەڵگەی سەسیالیستی کۆمەڵگەیەکە کە لەسەر بنەمای بەهای هاوبەش و جیهان داگری ئینسانەکان بنیات نراوە.واتە

تێیدا هەواڵێک چەقبەستوی و تابۆکان وپیرۆزیە ئاینی ونەتەوەیی وڕەگەزی و جێندەری و میللی-نیشتیمانی و شوناس داتاشینی میللی ئاینی نەتەوەیت نیە بەڵکو بارودۆخێکت دروست کردوە کە هەرکەسێک بتوانێت لە ژێر داروپەردوی ئەم شوناسە داتاشراوانەدا ڕزگاری ببێت و بگەڕێتەوە بە هەمان شوناسی هاوبەش و کۆمەڵایەتی خۆی، هەمان ئینسانیەتی کۆمەڵایەتی بوی جە مەبەستی مارکس، ئیتر کەسێک خاوەن کار نیەو کەسێک کرێکار و ئەوی تر ژنی ماڵەوە کە کاری ناوماڵەکەی لەبەرچاو نەگیرێت و یەکێک بەهائی و یەکێک ڕەش پێست و یەکە کرێکاری پەنابەرو هتد وهتد نیە.لە کۆمەڵگەی مەدەنیدا، تەنانەت لە پێشکەوتوترینەکانیاندا، لەسەر بنەمای هەموو ئەوانە بەکردەوە، و لە ژێر بابەتدا بەڕەسمی ویاسایی، هەڵاواردن و نایەکسانی هەیە.

ئەگەر ئیوە دابینکردنی پەداویستی ئینسانەکان بکەنە ئامانج و ئەمە دیاری بکەیت ئەوکاتە خەڵک ئەو بوارو توانایەیان ئەبێت کە خۆیان وەک ئینسانی یەکسان لەگەڵ ئەوانیتردا سەیربکەن و کاتێک هەڵاواردنی چینایەتی نەبێت میللی ئاینی و ڕەگەزی و جێندەریش کە دەرهاویشتەی ئەون هەروەها دەسڕێتەوە. نەک تەنها لە ئاستی کۆمەڵگەیەکدا بەڵکو لەمەودای جیهانیدا. هەر ئەمەیە دەبینن کە لە سۆسیال میدیادا چۆن خەڵکی جیهان هاوخەمی یەک دەکەن، چۆن لە پەنایەکدا دەوەستن. بە نمونە لەدژی سزای لە سەدارەدانی نەوید ئەفکاری ملیارەها ئینسان لە جیهاندا لە میدیا کۆمەڵایەتیەکانەوە ناڕەزایەتیان دەربڕی.

سەرئەنجام لەلایەنی سیاسیەوە کۆمەڵگەی ئینسانی و یا سۆسیالیستی دەوڵەتی سەرو خەڵکی دەخاتە لاوە.

لە هەموو کۆمەڵگا چینایەتیەکاندا نەک تەنها سەرمایەداری، هەر لەسەرەتای دروست بونی چینایەتیەوە هەتا ئەمڕۆ، دەوڵەت لەدەست چینی خاوەن هۆیەکانی بەرهەم هێناندا بوە؛ لەدەستی چینی چەوسێنەردا بووە و وەک ئۆرگانێکی سەرکوتگەر لە خزمەتی چینی دەسەڵاتداردا کاری کردوە. دەوڵەت لە کۆمەڵگەی ئینسانیدا ناتوانێت ئەو تایبەت مەندیەی هەبێت. لە کۆمەڵگەی سۆسیالیستیدا دەوڵەت دامەزراوەی سەرکوت لە خزمەتی هیچ چینێکدا نیە بەڵکو ئۆرگانئ بەڕێوەبردنی ئیدارەی کۆمەڵگەیە بە بەشداری و دەخالەت و ئیرادەی هەموو خەڵکە. کۆمەڵگەی سۆسیالیستی لە لەلایەنی سیاسیەوە لەسەر بنەمای کارو ئیرادەی جەماوەری خەڵک لە شوراکاندا دامەزراوە. نیزامی سۆسیالیستی نیزامێکی شوراییە و بەیەکەمین جار لە مێژودا لە شێوەی ئەرکێکی سیاسیدا پاراستنی دەسەڵات لەلایەن کەمینەیەک بەسەر کۆمەڵگەدا دەر ئەهێنێت و ئەیکاتە کاری بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە.

کەوایە لەلایەنی سیاسیشەوە تەنها کۆمەڵگەی سۆسیالیستی، کۆمەڵگەیەک

کەلەسەر بنەمای شوراکان بەڕێوە دەچێت،دەتوانێت کۆمەڵگەیەکی ئینسانی بێت.

ئەم سێ تایبەت مەندیە ئابوی و کەلتوری و سیاسیە کە ڕونم کردەوە ئەڵبەتە بەتاوەتی بەیەوەک پەیوەندیدارن و مەیسەر بونی یەکێکیان بەبێ ئەوانی تر ئیمکانی نیە.هەر بەو شێوەی کەوتم پایەی تەواوی ئەوانە لەناوبردنی چەوسانەوە وڕزگاری ئابوری ئینسانەکان لە کۆت وبەندی کۆمەڵگەی چینایەتیە.

نیشانەی ئامانج و ئیستراتیجی کۆمەنیستەکان بەدیهێنانی کۆمەڵگەیەکی لەو شیوەیە.حزبی کۆمەنیستی کرێکاری بۆ ئەم ئامانجە دەجەنگێت و ئیمە بیردەکەینەوە کە کۆمەڵگەی ئێران بە هەلومەرجکی ئاواوە دەتوانیت ڕوزساری ئازادی ویەکسانی وخۆشگوزەرانی ببینێت.

٢٠٢١\٤\٢٨

وەرگێڕانی کاوە عومەر